

Το παιδί μέτρον πάντων χρημάτων όχι το χρήμα μέτρο για την αξία των παιδιών

Γράφει ο **Σαράντος Καργάκος** (Ιστορικός - Συγγραφέας)

Η πρώτη λέξη που μαθαίνει το παιδί, μετά από τις προσφωνήσεις «μαμά» και «μπαμπά», είναι το απαγορευτικό «μη»

Έχει καθιερωθεί Έτος του Περιβάλλοντος, Έτος της Γυναίκας, Έτος του Παιδιού, σαν ένα είδος μνημόσυνου για ό,τι καταστρέφεται, υποτιμάται, κακοποιείται καθημερινά από τον άνθρωπο. Ίσως η λέξη μνημόσυνο ηχεί περίεργα ως συνοδευτικό της λέξης «παιδί», εφόσον την έχουμε συνηθίσει ν' αναφέρεται σε πρόσωπα που έχουν χαθεί· όμως και το παιδί έχει χαθεί από το θεσμό της οικογένειας, τουλάχιστον με την έννοια που είχε ο όρος πριν από μερικά χρόνια.

Σήμερα τα πάντα συνδέονται με τη μόρφωση. Απαιτούνται πιστοποιητικά σπουδών και για την πιο ασήμαντη κοινωνική λειτουργία. Για το μόνο που δε ζητείται κανένα μορφωτικό εφόδιο είναι η υψηλότερη λειτουργία της ζωής: να κάνεις παιδιά και ν' ανατρέφεις παιδιά. Αν ζούσε στις μέρες

μας η μεγάλη παιδαγωγός Μαρία Μοντεσόρι, ίσως να μην ασχολούνταν πια με την ψυχολογία και τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών **αλλά των γονιών**. Το αίτημα για επαναδιαπαιδαγώγηση των γονιών και το σύνθημα «οι γονείς στα θρανία» επαναλαμβάνονται διαρκώς. Γιατί στην εποχή των μεγάλων πνευματικών επιτευγμάτων παρατηρείται —όχι σπάνια δυστυχώς— παντελής άγνοια σ' ό,τι αφορά στην ανατροφή των παιδιών. Κάποτε οι γονείς ήταν αγράμματοι αλλά τα παιδιά μεγάλωναν κοντά στη φύση, που ήταν η καλύτερη τροφός. Επιπλέον, οι παραδοσιακές κοινωνίες μαζί με τ' άλλα, που μεταβίβαζαν στις νεότερες γενιές, ήταν και κάποιοι τρόποι ανατροφής των παιδιών. Μπορεί σήμερα αυτοί οι τρόποι να θεωρούνται ξεπερασμένοι, όμως η χθεσινή μάνα ήξερε, σύμφωνα με τα δεδομένα της εποχής της, να λειτουργεί ως Μάνα και όχι σαν μάνα.

Το ν' ανατρέφεις παιδιά δεν είναι κάποιες γνώσεις, που μπορεί να πάρει κανείς από κάποιο βιβλίο. Είναι κάτι περισσότερο από γνώση· **είναι τέχνη**. Ένας αξιόλογος παιδαγωγός έλεγε: «*Πριν αποκτήσω παιδιά ήξερα είκοσι τρόπους ανατροφής παιδιών. Τώρα που απέκτησα δικά μου παιδιά, δεν ξέρω κανέναν*». Κάθε παιδί είναι μια ξεχωριστή περίπτωση και θέλει έναν ιδιαίτερο τρόπο ανατροφής. Γι' αυτό δεν ευδοκιμεί άλλωστε η μοντέρνα αγωγή που θυμίζει τρόπο εκτροφής κονίκλων (= κουνελιών). Αυτή την τέχνη την κατακτά ο γονιός, παίρνοντας τις απαραίτητες γνώσεις που του προσφέρουν αφειδώς οι επιστήμες, που ασχολούνται με το παιδί και τα προβλήματά του, αλλά πρωτίστως μέσα από την απέραντη αγάπη που πρέπει να έχει για το παιδί του, αγάπη που εκδηλώνεται με τη στοργή, την τρυφερότητα και πρωτίστως με το σεβασμό προς την παιδική προσωπικότητα. Όλ' αυτά, όμως, προϋποθέτουν ένα σφριγηλό θεσμό, την οικογένεια. Για να δώσει η οικογένεια ολοκληρωμένα παιδιά, πρέπει ν' απαρτίζεται από ολοκληρωμένους συζύγους. Σήμερα, όταν μιλάμε για ολοκληρωμένες συζυγικές σχέσεις, εννοούμε πρωτίστως τις σεξουαλικές σχέσεις και αγνοούμε την παράμετρο που λέγεται «ανατροφή παιδιού».

Στο Γ' επεισόδιο του «Οιδίποδα Τυράννου» ο Κορίνθιος άγγελος αποκαλεί την Ιοκάστη «ολοκληρωμένη σύζυγο» του Οιδίποδα, γιατί είχε αποκτήσει μαζί του παιδιά. Αλλά και ο Αριστοτέλης ορίζει την οικογένεια ως πρώτη κοινωνική ομάδα, που σχηματίζεται από τη σύζευξη του άνδρα με τη γυναίκα και τη γέννηση παιδιών. Το παιδί, επομένως, αποτελεί θεμελιακό στοιχείο για την ολοκλήρωση του θεσμού της οικογένειας.[1] Πώς, όμως, η οικογένεια αντιμετωπίζει το παιδί; Κάποτε, στο παρελθόν, το παιδί ήταν υποχρεωμένο να υποστεί μια ανταρχική αγωγή, ν' ανεχθεί μέσα στο σπίτι την κυριαρχία του πατέρα-αφέντη κι από πολύ μικρή ηλικία —τουλάχιστο στα λαϊκά στρώματα— να βγει και να «ψηθεί» μέσα στο καμίνι της βιοπάλης.

Σήμερα τα πράγματα έχουν «βελτιωθεί». Το παιδί σχεδόν ως τα 18 θεωρείται «μικρό», άρα ακατάλληλο για πρωτοβουλίες και αποφάσεις. Συχνά αντιμετωπίζεται σαν διακοσμητικό αντικείμενο. Δεν είναι λίγες οι γυναίκες που επιθυμούν ν' αποκτήσουν ένα κοριτσάκι (η τραγωδία αρχίζει όταν αποκτήσουν αγοράκι), για να το ντύσουν όμορφα, να το χτενίζουν, να το στολίζουν με κορδελίτσες. Μιλάνε γι' αυτό, όπως θα μιλούσε κάποιος για το καινούργιο του σπίτι, που αποφασίζει να το διακοσμήσει σύμφωνα με το προσωπικό του γούστο. Άλλοι, πάλι, μιλάνε για το παιδί τους, που πέρασε στο πανεπιστήμιο, όπως μιλάει κανείς για το σκυλί του που έμαθε να υπακούει στις εντολές «κάτσε κάτω» ή «δώσε το χέρι σου»· μια τάση για επίδειξη που μάλλον γελοιοποιεί το παιδί παρά κινεί το θαυμασμό των άλλων.

Έτσι το παιδί, περνώντας από αυτό το στάδιο, όπου δε βρίσκει την ανταπόκριση που ζητά από την οικογένειά του, κλείνεται στον εαυτό του, σε μια προσπάθεια να ξεφύγει από το ρόλο της «βιτρίνας». Μέσα, όμως, στο προσωπικό τείχος, που υψώνει ανάμεσα στον εαυτό του και στην οικογένειά του, κλείνει τους φόβους, τις ανασφάλειες και τις αποτυχίες, που γίνονται ιδιαίτερα έντονες στην περίοδο της εφηβείας. Ίσως από αυτά δεν είναι καθόλου αξιοπερίεργο, αν το παιδί πάρει το δρόμο της φυγής, το δρόμο της αυτοκτονίας, γρήγορης ή αργής. Φτάνοντας στο σημείο αυτό έχει γίνει θύμα ενός αψυχολόγητου, συχνά άγνωστου πολέμου, που θύματα και θύτες είναι ταυτόχρονα και οι γονείς και τα παιδιά. Γιατί πρώτα οι γονείς «σκοτώνουν» τα παιδιά με τη συμπεριφορά τους και μετά έρχεται η σειρά των παιδιών με τη δική τους συμπεριφορά να «σκοτώσουν» τους γονείς

τους.

Αναφερθήκαμε σε προηγούμενο κείμενο σε μια ειδική μορφή «αξιοποίησης» των παιδιών: την πώληση, την εμπορία βρεφών. Όμως, πώληση είναι και το να βγάζουμε ένα παιδί στη βιοπάλη (ή στη ζητιανιά) σε μια ηλικία, που θα 'πρεπε κανονικά να τρέχει πίσω από τα παιδιά της ηλικίας του, παίζοντας «κυνηγητό». Πώληση είναι κι αυτό που γίνεται σε κάποιες χώρες: να βάζουν στο χέρι των παιδιών ένα όπλο και να τα στέλνουν να πολεμήσουν σε μια ηλικία που δεν είναι σε θέση να κατανοήσουν ποιον πολεμούν ή γιατί πολεμούν.

Δεχόμαστε, βέβαια, ότι είναι η ανάγκη που υποχρεώνει τ' ανήλικα παιδιά να εργαστούν για να στηρίξουν οικονομικά* την οικογένειά τους. Ξέρουμε, όμως, ότι στις περισσότερες περιπτώσεις πίσω από τα παιδιά αυτά κρύβονται αλκοολικοί, χαρτοπαίκτες ή γενικότερα διεφθαρμένοι γονείς. Κατανοούμε ακόμη και τη σημασία του πολέμου για τους λαούς που αδικούνται. Για ένα μικρό Κουρδάκι είναι ζήτημα επιβίωσης να μάθει να κρατάει όπλο από το να παίζει μ' ένα αρκουδάκι. Δεν παύει, όμως, να είναι θλιβερό το να έρχονται τα παιδιά σ' επαφή με το αίμα και το θάνατο στην πιο τρυφερή και αθώα περίοδο της ζωής τους. Κι είναι στίγμα για τον πολυθρύλητο πολιτισμό του αιώνα μας να εθίζονται τα παιδιά του Τρίτου Κόσμου στο αίμα, όταν στα παιδιά του δικού μας κόσμου με το σήμα «Ακατάλληλον» απαγορεύεται να βλέπουν ακόμη και στην οθόνη αίμα, μολονότι είναι γνωστό ότι το αίμα αυτό είναι τοματόζουμο!

Αυτό το γεγονός είναι αρκετό για να δείξει το στίγμα μιας κοινωνίας, στην οποία έρχεται να ενταχθεί το παιδί. Σε μια κοινωνία που τα πουλάει όλα και τ' αγοράζει όλα. Ακόμη και τα παιδιά. Πρόσφατα διαβάσαμε στον τύπο για μια «καινοτομία», που πρόκειται ν' ανοίξει καινούργιους ορίζοντες στην «οικογενειακή» μας ζωή. Στις Η.Π.Α. δυο διαφημιστές είχαν τη φαινή ιδέα ν' αντικαταστήσουν το παιδί μ' ένα βίντεο κ.λπ. Το ονόμασαν «βίντεο μπέμπυ», και κατά τη γνώμη τους προσφέρει όλες τις χαρές ενός μικρού παιδιού, χωρίς τα προβλήματα που θα δημιουργούσε ένα παιδί με σάρκα και οστά. Οι δυο ρηξικέλευθοι[2] Αμερικανοί επιχειρηματίες έχουν στο ενεργητικό τους και το «βίντεο-σκύλος» και το «βίντεο-γάτα», για όσους θα ήθελαν κάποιο κατοικίδιο ζώο, χωρίς τα προβλήματά του. Κατά τη γνώμη τους, και τα μικρά παιδιά υπάγονται στα κατοικίδια ζώα.

Ίσως κάποιος οικονομικός εγκέφαλος να έβρισκε ότι κάτι τέτοιο είναι μια συμφέρουσα οικονομική ιδέα. Στην εποχή μας δεν απέχουμε και πολύ από αυτό, εφόσον πολλές γυναίκες αρνούνται να θηλάσουν τα παιδιά τους και οι βρεφονηπιακοί σταθμοί βρίσκονται σε πρώτη ζήτηση. Ίσως αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η γυναίκα δεν είναι αποκλειστικά μητέρα και νοικοκυρά αλλά, μαζί μ' αυτά, είναι μια εκτός οικίας εργαζόμενη γυναίκα. Κι όμως αρκετές φορές ο συνδυασμός αυτός είναι επιτυχημένος.

Υπάρχει, όμως, και η άλλη άκρη: η φορτική αγάπη, που χαρακτηρίζει πολλές οικογένειες στην Ελλάδα, μια αγάπη που παίρνει τη μορφή υπερπροστασίας. Η πρώτη λέξη που μαθαίνει το παιδί, μετά από τις προσφωνήσεις «μαμά» και «παπαμά», είναι το απαγορευτικό «μη». Κάποιοι γονείς αγνοούν ότι το παιδί θα μάθει να προστατεύεται από το κακό, όχι όταν του κλείνουν τα μάτια και του βουλώνουν τ' αυτιά στο κάλεσμα του κακού αλλ' όταν το βάλουν αντιμέτωπο σ' αυτό. Το κακό δεν αντιμετωπίζεται με την άγνοια αλλά με τη γνώση. Η άγνοια του παιδιού μεταφέρει όλη την ευθύνη για τη λήψη των αποφάσεων στους γονείς, που χαράζουν αυτοί πια την ευθεία του «σωστού δρόμου». Έτσι όμως φορτώνουν το παιδί με μια σειρά καταναγκαστικά «πρέπει», που αντανakλούν τις δικές τους προσδοκίες και τα όνειρα, που δεν κατάφεραν να πραγματοποιήσουν: το παιδί πρέπει να μάθει γλώσσες —είναι ο καημός του πατέρα που δεν μπόρεσε να μάθει ο ίδιος—, πρέπει να μάθει πιάνο —η μητέρα έχει ακόμη το παράπονο ότι η ίδια δεν μπόρεσε ν' αξιοποιήσει το μουσικό

της ταλέντο—, να είναι πάντα καλός μαθητής, με την έννοια να παίρνει μεγάλους βαθμούς. Έτσι το παιδί γίνεται δοχείο υποδοχής των απωθημένων φιλοδοξιών ή κρυφών βλέψεων των γονιών του. Ο πατέρας το φαντάζεται σαν άξιο συνεχιστή του έργου του ή το φαντάζεται να διαπρέπει στο επάγγελμα, που αυτός είχε κάποτε διαλέξει για τον εαυτό του, αλλά δεν κατάφερε να το ασκήσει, γιατί ο δικός του πατέρας είχε αποφασίσει άλλα γι' αυτόν. Το τελευταίο αυτό το ξεχνά στην περίπτωση του δικού του παιδιού.

Ο Ρουσσώ στο έργο του «Αιμίλιος» γράφει ότι το παιδί δεν πρέπει ν' αντιμετωπίζεται σαν μικρογραφία των μεγάλων, γιατί έχει το δικό του κόσμο και τη δική του ψυχολογία. Δεν πρέπει να φορτώνεται με τις συμβατικότητες της ζωής της «πολιτισμένης» κοινωνίας αλλ' αντίθετα να ενθαρρύνεται θετικά για να εκφράζεται με το δικό του τρόπο. Εμείς θα προσθέσουμε ακόμη —παίρνοντας υπόψη τα σημεία των καιρών— ότι όλα τα παιδιά πρέπει να νιώσουν την οικογενειακή θαλπωρή. Δυστυχώς ο καύσωνας του χυδαίου υλισμού έχει μαράνει και το τελευταίο άνθος συναισθήματος. Πάνω απ' όλα τα μέτρα έχει τεθεί το χρήμα. Έχουμε συνηθίσει να μετράμε τα πάντα με αριθμούς, ακόμη κι αν πρόκειται για ανθρώπινη ύπαρξη. Για να ξεπεραστεί αυτό που ονομάζουμε κρίση της οικογένειας, για να διαψευστούν κάποιοι «προφήτες» που προβλέπουν τη διάλυσή της -που σημαίνει διάλυση των πάντων-, πρέπει ν' αλλάξουμε ζωή: Το παιδί να γίνει μέτρο πάντων «χρημάτων» για να μη δημιουργούμε κοινωνίες κριμάτων και τραυμάτων.

[1]Είναι άκρως κατανοήσιμη η περίπτωση ζευγαριών, που η φύση τους στερεί τη χαρά να κάνουν παιδιά. Δεν είναι όμως κατανοήσιμη η περίπτωση ζευγαριών που δε θέλουν να κάνουν παιδιά. Κάπου στο βάθος της ζωής караδοκεί η μοναξιά.

[2]*Ρηξικέλευθος*: Αυτός που ανοίγει δρόμο, ο τολμηρός, ο καινοτόμος.

31.05.1988

Πηγή: www.sarantoskargakos.gr/